

BURENPLICHT BIJ HET BEGRAVEN IN HARLINGEN VANAF 1782

Jeanine Otten, beheerder Gemeentearchief Harlingen

Omstreeks de Tweede Wereldoorlog ontstonden de eerste begrafenisverenigingen. Echter, in de tijd dat er nog geen begrafenisondernemers en uitvaartverenigingen waren die de uitvaart van een overledene regelden, waren de burenen nauw betrokken bij een begrafenis. Men moest zich houden aan de burenplicht. Deze kon door een stadsbestuur in een 'Reglement omtrent het behandelen der lijken' worden geregeld. De burenplicht bij een uitvaart heeft op het platteland nog lang voortgeduurd, tot ver in de twintigste eeuw. Het woord uitvaart is overigens een vertaling van het Latijnse 'Exequiae' wat zoveel betekent als 'De optocht van het lijk en hen die het lijk volgen'.

Zo'n honderd jaar geleden werden de zaken omtrent een begrafenis vaak nog geregeld door; een timmerman voor de kist, een aanspreker voor de bekendmaking van een overlijden, een rijtuigverhuurder/stalhouder voor de lijkkoets en een grafdelver voor het graf. De burenen van een overledene hadden echter vaak de zwaarste taak. Zij hadden zogenaamde 'burenplicht' en er werd van hen verwacht dat zij in het sterfhuis o.a. de gordijnen sloten, de klok stil zetten en de spiegel bedekten (anders zou er snel nog een overlijden kunnen plaatsvinden) en in veel streken gingen zij in plaats van een aanspreker langs de deuren om het slechte nieuws te brengen. In plaats van rouwkaarten versturen werd dit dus heel persoonlijk aan de deur verteld.¹

Hoe het er in de achttiende eeuw in Harlingen aan toe ging, wordt duidelijk uit een reglement op de buurten en burenplicht omtrent het behandelen der lijken te Harlingen uit 1782. Het reglement geeft onder andere inzicht in de samenstelling der buurten en het aantal burenen die verantwoordelijk waren voor het dragen van het lijk en het aanspreken bij de burenen en het aangeven van het overlijden bij de voorzittende burgemeester op het stadhuis.

Was de overledene ouder dan 12 jaar, dan waren zes personen nodig voor het "bekleden" (het afleggen: het wassen en kleden van de overledene), het kisthalen, in de kist leggen en baar halen. Naar het graf dragen was de volle buurt nodig. Maar als de "Sternzee Baar" werd gebruikt, dan werden er meer personen aangesproken, namelijk twee huizen aan iedere kant verder dan de gewone buurt strekte (artikel 9).

Was de overledene minder dan 12 jaar oud geworden, dan werden er vier personen aangesproken, twee aan iedere kant van het sterfhuis, voor het bekleden, kisthalen, in de kist leggen en het halen van de baar. Voor het dragen van de kist waren er acht burenen nodig, aan iedere kant van het sterfhuis vier. Maar werd een kind onder de arm gedragen, dan mochten niet meer dan twee burenen, naast het sterfhuis wonende, worden aangesproken (artikel 10).

---

¹ Zie: De geschiedenis van de uitvaart / Uitvaartvereniging Aggelo te Den Bosch, 18-06-2014.
<http://aggeloo.com/blog/article/de-geschiedenis-van-de-uitvaart>

REGLEMENT op de GEBUURTEN EN BUUREDIENTEN omtrent het BEHANDELEN DER LYKEN TE HARLINGEN. Harlingen : V. van der Plaats, stadsdrukker, MDCCLXXXII (1782). *

Art I Eerstelyk word gearresteerd, dat de tegenwoordige Buurten, zo als dezelve thans gerekend worden te loopen, zullen weezen vernietigd.

Art II Dat ingevalle een huis door verscheidene Huisgezinnen bewoond wordt, ieder huisgezin voor een huis gerekend zal worden, en de geene, die beneeden aan de Straat woont, eerst, dan die verder beneeden, en laastelyk die boven woont, aansprakelyk zal zyn, (geschreven toevoeging:) en ieder gebuurte bestaan in dertien huizen of wooningen.

Art III Dat, wanneer een Steegje tussen beiden kooft, 't welk niet doorgaande is, ieder Wooning in dat Steegje voor een huis zal worden gerekend; en in gevalle een doorgaande Straat of Steeg tusschen beiden is, gerekend zal worden dat de naaste Huizen aan het Sterfhuis in die Straat of Steeg zullen aanspraakelyk zyn, tot zo verre men het bepaald getal der Buuren compleet heeft, zonder over die Straat of Steeg heen te springen, maar altoos aan die zyde zal blyven waar het Sterfhuis is staande.

Art IV Dat, ingevalle een Huis zodanig gesitueerd is, dat geen genoegzame Buurt ter syden is, als by voorbeeld 't Huis Leeuwenburg aan de Havenspoort, als dan de Overbuuren de mankerende zullen moeten vervullen.

Art V Dat vermits 'er enkele gevallen zouden kunnen voorkoomen in Gebuurten, die langs deezen weg het bepaalde getal der Buuren niet konden bekoomen, by voorbeeld een der drie zoogenaamde Nieuwe Huizen by de Groote Sluis stande, het gepermitteerd zal zyn, over de Straat te gaan, en aldaar eerst de Huizen in de Straat agter deeze Huizen staande, dan vervolgens die langs de Hoogstraat en aan de Sluis staan, aansprakelyk zullen zyn, tot dat het noodige getal bekoomen is: en indien meer diergelyke gevallen zig mogten opdoen, men zig zal hebben te adresseeren aan den Heer Presiderende Burgemeester in der tyd, (die by deezen wordt geauthoriseerd om de Plano te decideeren) hoe de aanspraak zal moeten geschieden, gelyk mede in alle gevallen, wanneer over eenig ander poinct van dit Reglement verschil mogt voorkoomen.

Art VI Dat de Huizen, onder de Jurisdicctie van de Stad staande, twee Buurten zullen uitmaken, de eene van de Havenspoort tot aan de Franeker Trekvaart, en de andere van de Bildpoort tot aan gedagte Vaart strekkende: doch ingevalle in een van deeze Buurten geen genoegzaam getal personen wierd gevonden, tot het dragen van Lyken, aan ieder van deeze Buurten vry zal staan, zo veele van de andere Buurt naast aan de Vaart geleegeen aan te spreken, als genoeg zal zyn tot het bepaalde getal, en zullen die van de Buiten Buurt, hoe naby een Poort woonende, ongehouden zyn eenige Buurepligt binnen de Stad te doen.

Art VII Dat, wanneer een Sterfgeval gebeurt, de twee naaste Buuren alleen gewaarschuwd zullen moeten worden; welke dan verpligt zullen zyn, ieder aan zyn kant, de overige Buuren aan te spreken tot den vereischten dienst.

Art VIII Dat dezelve naaste Buuren mede gehouden zullen weezen den Heer President Burgemeester telkens terstond te doen weeten, wanneer iemand, absente, minderjarige, of

anders innocente erfgenamen nagelaten hebbende, gestorven zal zyn, volgens 's Lands Ordonnantie I Boek. Tit. 7. Art 6.

Art IX Verders wordt gereguleerd en vastgesteld, dat tot het bekleeden, Kisthaalen, in de Kist leggen, en Baarhaalen, van een Lyk over de 12 jaaren, vereischt worden zes Persoonen, aan ieder kant van 't Sterfhuis drie, en tot na 't Grafdragen, aan ieder kant van 't Sterfhuis de volle Buurt, volgens Art: 2. Doch wanneer iemand een Sternzee Baar komt te gebruiken, zal dezelve vermoogen twee Huizen aan ieder kant verder aan te spreken als de Ordinaire Buurt strekt.

Art X Dat een Perzoon beneden de 12 jaaren komen te versterven, tot het Bekleeden, Kisthaalen, in de Kist te leggen en 't haalen van de Baar, slegts vier Perzoonen, twee aan ieder kant, zullen worden aangesprooken; en tot 't draagen agt, aan ieder kant van 't Sterfhuis vier; doch een kind onder den arm gedragen wordende, zal men daar toe niet meer dan twee Buuren, naast aan 't Sterfhuis woonende, moogen aanspreken.

Art XI Tot voorgemelde pligten zullen alle Burgers of Inwoonders, die in de Cohieren voor bewoonders der Huizen te boek staan, aansprakelyk yn, uitgezonderd Militaire Perzoonen tot het Guarnizoen behoorende, zonder onderscheids of het Weduwenaars, Weduwen, Vrygezellen, Vrysters, of getrouwde Lieden zyn, 't zy 'er een Man of Vrouwsperzoon overleeden is.

Art XII Dat zodanige Buuren, die naa dat dezelve aangesprooken zyn, niet verkiezen te compareeren, de vryheid zullen hebben een ander ordentelyk mensch in hunne plaats te stellen.

Art XIII Dat, wanneer iemand nalatig is zelf te compareeren, of een ander voo zig in plaats te stellen, volgens voorenstaande Articul, zal verbeuren voor 't bekleeden en in de Kist leggen zes strs. voor Kist en Baarhaalen vier strs. en na 't Grafdragen zes strs ten voordeele van die geenen, welke de effctieve dienst aan 't Lyk hebben gedaan.

Art XIV En vermits veele oneenigheden in diverse gebuurten zyn ontstaan over 't doen van Buurpligten aan de Lyken van zulke die by anderen in de kost leggen en koomen te overlyden, zo wordt by deezen verstaan, dat ieder daar toe gehouden zal zyn dienst te doen, zo wel als aan de Lyken der vaste Inwoonderen.

Art XV Dat, ingevalle 't mogt koomen te gebeuren dat een Lyk, in de Kist gelegd zynde, naar een andere Buurt wierd overgebracht, om van daar ten Grave besteld te worden, het overbrengen zal moeten geschieden ten kosten van die geene die zulks begeert, en die Buurt waar in hetzelfde wordt overgebracht verplicht zal zyn 't Lyk na 't Graf te bezorgen.

Art XVI Eindelyk wordt gestatueerd dat een gedrukt Exemplaar van dit Reglement zal gesteld worden in handen van ieder Burger-Bevelhebber, ten einde ieder Burger, by voorkoomende twyfelingen, hetzelfde aldaar zal kunnen nazien. Zullende het zelve wyders worden gepubliceerd en op de gewoone plaatzen geaffigeerd.

Aldus gedaan, en geresolveerd den 12 August. 1782, en geresumeerd d. 14 dito.

Was getekend
J.D. TOUSSAINT.
Ter Ord. Van Hun Agtbaarh.
(get.) A.J. CONRADI.

*Gemeentearchief Harlingen, collectie Bibliotheek Stadsbestuur Harlingen, invnr BSH 203.

NB Art IX: In de collectie van het Gemeentemuseum het Hannemahuis zijn twee onderdelen van deze zogenoemde "Sternsee baar" aanwezig. Zie onderstaande afbeeldingen. Het jaartal 1615 op de baar is het sterfjaar van Carel Christoffels von Sternsee (geb 1551-overl 1615), zoon van de Harlinger drost en olderman Christoffel von Sternsee (geb circa 1525-overleden Harlingen 15 februari 1560) en Cunira Worps Ropta.

Houten bord, beschilderd met het familiewapen Von Sternsee, 1615. Hoogte over geheel: 29,5 cm. Breedte over geheel: 64,5 cm. Schenking Arm- en Weesvoogdij Harlingen 1957, collectie Gemeentemuseum het Hannemahuis, inv.nr 508. Baarstuk, gedeelte van de zogenaamde "Sternsee baar", die nog eind 18de eeuw in gebruik was bij het ten graven dragen van Harlingers, getuige het Reglement op de burenplicht betreffende de lijken uit 1782. Het bord was in 1954 nog in bezit van de Arm- en Weesvoogdij van Harlingen.

Houten bord, beschilderd met het familiewapen Von Sternsee, 1615. Hoogte over geheel: 29,5 cm. Breedte over geheel: 64,5 cm. Aankoop Leenstra (jaar?), collectie Gemeentemuseum het Hannemahuis, inv.nr 4768.

Laatste wijziging: 4-11-2016